

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja Haridusteaduskond
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Kristina Kallas

SÕIMERÜHMA LASTE VANEMATE
LAPSEVANEMAKS KUJUNEMISE
KOGEMUSED

bakalaureusetöö

Juhendaja: Inger Kraav

Läbiv pealkiri: Lapsevanemaks kujunemine.

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Inger Kraav, emeriitdotsent (pedagoogika)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Pille Villems, MA (hariduse juhtimine)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2013

Resüme

Käesoleva töö eesmärgiks oli võrrelda Tartu sõimeealiste laste emade ja isade lapsevanemaks kujunemist ja sellega kaasnevaid probleeme. Võrdlemaks kuni kolmeaastaste laste emasid ja isasid viidi läbi ankeetküsitlus. Küsitlus viidi läbi kahes Tartu linna munitsipaallasteaias. Küsimustikule vastas 68 lapsevanemat, kellest 26 olid isad ja 42 emad. Kahest püstitatud hüpoteesist leidis kinnitust üks. Selgus, et lapsevanemad kogevad 2012.a. laste sünnist tulenevaid muutusi samalaadselt kui lapsevanemad 1990. aastate algul läbiviidud küsitluses. Oletus, et emade vanemluse arengus esineb vähem probleeme kui isade vanemluse arengus ei leidnud kinnitust.

Märksõnad: vanemlus, emad, isad.

Abstract

The aim of the present study was to compare parents whose children attend nursery school. The study participants were 68 Tartu parents, 26 fathers and 42 mothers, whose child attended a nursery school. Checking of the two raised hypotheses showed that only one of those was confirmed. It turned out that in 2012 parents have the same understanding of changes in the birth of child brings as in the early 1990.

Keywords: parenthood, mothers, fathers.

Sisukord

Resümee	2
Abstract	2
Sisukord.....	3
Sissejuhatus	4
<i>Teoreetiline taust, mõistete definitsioonid</i>	5
<i>Mõningad varasemad uurimused</i>	7
<i>Emad</i>	9
<i>Isad</i>	10
<i>Allikad, mida lapsevanemad kasutavad info saamiseks</i>	11
<i>Uurimustöö eesmärk ja hüpoteesid</i>	12
Metoodika.....	13
<i>Valim</i>	13
<i>Mõõtvahend</i>	13
<i>Protseduur</i>	13
Tulemused	13
<i>Muutused elus pärast lapse sünni</i>	16
<i>Raskused lapse hoidmisel ja kasvatamisel ning vajadus abi järele</i>	17
<i>Olulised väärtused lapsevanemate elus</i>	19
<i>Karistusviiside kasutamine ja heakskiidu väljendamine</i>	20
<i>Allikad, mida lapsevanemad kasutavad info saamiseks</i>	21
Arutelu.....	22
<i>Raskused lapse hoidmisel ja kasvatamisel ning vajadus abi järele</i>	22
<i>Muutused elus pärast lapse sünni</i>	24
<i>Olulised väärtused lapsevanemate elus</i>	25
<i>Karistusviiside kasutamine ja heakskiidu väljendamine</i>	26
<i>Allikad, mida lapsevanemad kasutavad info saamiseks</i>	27
<i>Uurimistöö piirangud ja tekkinud küsimused</i>	27
Autorsuse kinnitus.....	28
Kasutatud kirjandus.....	29
Lisa 1	32

Sissejuhatus

Lapsevanemaks kasvamise uurimisandmeid leiab juba 20. sajandi keskpaigast. Vanemlust võib vaadata nii psühholoogilisest kui ka sotsioloogilisest aspektist. Psühholoogilisest vaatenurgast on vanemlus suhe, mis baseerub eelkõige kiindumussuhtele ja interaktsioonile. Sotsioloogilises tähenduses on vanemlus sotsiaalne institutsioon, mis põhineb tavadel ja seadustel (Hirsjärvi & Huttunen, 2005). Esialgu uuriti lapsevanemaks kasvamist üksikisiku tasandil. Nüüd vaadatakse aga kogu perekonda kultuurikontekstis. Perekonnasotsioloogias on lapsevanemaks saamist kirjeldatud uute rollide omaksvõtmise ja sotsiaalvõrgustikus uue koha omandamisega (Hämäläinen, Kraav, & Raudik, 1994). Lapsevanemaks saamine on inimese elus oluline periood, mis mõjutab nii emasid kui ka isasid ning lapse-vanema suhteid (Deave, Johnson, & Ingram, 2008). Teise ja kolmanda eluaasta jooksul areneb väikelaps väga kiiresti. Vastuseks sellele kiirele arengule, kus laps hakkab maailma järjest rohkem ja keerulisemana nägema, toimub ka tõenäoliselt vanemluses areng (Woodworth, Belsky, & Crnic, 1996).

Eriksoni teoorias, mis käsitleb isiksuse arengut kaheksa staadiumi kaudu, on esimeses staadiumis lapsevanematel kõige suurem ja tähtsam roll, sest just esimeses staadiumis on laps oma vanematest kõige rohkem sõltuv ja siis tekib esimene usaldusel põhinev suhe, mis on esimene ja eriti oluline kiindumussuhe. Usaldus on üles ehitatud suhete kvaliteedile hooldajaga. Antud kontekstis on hooldajaks lapsevanemad. Varajases lapsepõlves on laps vastuvõtlik sellele, mida talle pakutakse. Kui laps tunneb, et teda on hüljatud või millestki ilma jäetud, tekib tal usaldamatuse tunne. Varjases lapsepõlves tekkinud usalduse ja kiindumussuhte olemasolu on oluline ka lapse edasise elus. Usaldus on tähtis komponent ka identiteedi arengus. See tähendab et, kui lapsel ei teki usaldust oma hooldajate suhtes, siis võib tal olla tulevikus raske identifitseerida ja luua suhteid, mis põhineksid usaldusel ja kiindumusel. Eriksoni teooria teises staadiumis on laps 1 kuni 3-aastane. Selles staadiumis hakkab laps järjest rohkem iseseisvust vajama. Lapsevanemate ülesanne on siis julgustada last ja lasta tal katsetada erinevaid tegevusi. Ühtlasi tuleks seada ka piiranguid, et laps kogeks ka tegevuspiiranguid (Erikson, 1968; Krull, 2000). Järelikult on äärmiselt oluline, et emad ja isad teadvustaksid endale lapsevanema rolli olulisust lapse arengus. Seejuures peaksid vanemad tundma ennast selles rollis mugavalt ja kindlalt. Teadvustades endale oma rolli tähtsust ja sellega kaasnevaid probleeme, saavad vanemad pakkuda lapsele vajalikku turvatunnet ja luua usaldussuhte, mis paneb aluse lapse edasiseks eluks. Pere ülesandeks on lapsele nii kultuurilisi kui ka sotsiaalseid väärtusi edasi anda. Neid väärtusi antakse edasi hoiakute ja uskumuste kaudu. Tihti edastatakse neid kasvatuspõhimõtteid ja väärtusi, mida on

kasutanud lapsevanemate enda vanemad või sugulased (Kaimre, 2000).

Lapsevanematel on probleemide tekkimise üheks põhjuseks vähene ettevalmistus lastekasvatuseks (Kraav, 2003). Ka Mürk (2003) leidis, et 1-3 aastaste laste vanemad on teatud määral tundnud abitust ja vajadust täiendada oma kasvatusalaseid teadmisi. Ventsel & Rand (2003) täheldasid, et 40% vanematest olid tundnud abitust ja vajadust täiendada oma kasvatusalaseid teadmisi just sõimeeas olevate laste puhul.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on anda ülevaade sõimeealiste laste emade ja isade lapsevanemaks olemise kogemustest ja probleemidest. Täpsemalt kirjeldatakse lapsevanemate ootusi ja hoiakuid vanemluse ja lapse kasvatamise ja kasvamise suhtes. Eraldi vaadeldakse emasid ja isasid ning raskuseid, mis on tekkinud seoses vanemlusega. Peale selle püütakse saada ettekujutus allikatest, kust lapsevanemad saavad informatsiooni ja abi laste kasvatamise kohta.

Teoreetiline taust, mõistete definitsioonid

Vanemlus on funktsionaalne seisund inimese elutsükli. Lapsevanemaks olemist võib määratleda kui tööd, mille keskpunktis on laps, kellele pakutakse tähelepanu, turvalisust ja hoolitsust (Bornstein, 2001). Lapsevanemaks kasvamine on sotsiaalne sündmus ja üksikinimese kogemus, mida võib üldistada kui ühiskonna kultuuriga seotud nähtust. See tähendab, et kultuurikeskkonnas olevad väärtused ja stereotüübid mõjutavad lapsevanemaks olemist (Hämäläinen et al., 1994). Demick (2002, viidatud Galinsky, 1981) tõi välja vanemluse kuus staadiumit (Tabel 1). Antud töös keskendutakse kolmele esimesele staadiumile.

Tabel 1. *Vanemluse 6 staadiumit (Galinsky 1981 järgi).*

Kujutluse loomise staadium	Kestab raseduse algusest lapse sünnini. Tulevased lapsevanemad muudavad ja kujundavad oma ootusi tuleviku, sünnituse ja vanemluse suhtes. Valmistutakse vanemluseks, suhete muutumiseks ja tekivad tunded lapse vastu.
Kasvatamise ja hoolitsuse staadium	Kestab lapse sünnist kuni tema 2-aastaseks saamiseni. Konflikt ootuste ja tegelikkuse vahel. Tekib kiindumus lapse vastu. Hinnatakse oma prioriteete, mõeldakse, kui palju ja kuidas oma aega pühendada lapsele ja teistele suhetele.
Autoriteetsuse staadium	Kestab lapse 2. kuni 5. eluaastani. Mõeldakse, kuidas kasutada oma võimu ja lahendada konflikte lapsega ja ümbritsevate inimestega.

Interpreteerimise staadium	Kestab lapse 5. kuni 12. eluaastani. Tõlgendatakse ja arendatakse lapse enesetaju, vastatakse lapse küsimustele ja aidatakse tal kujundada väärtuseid.
Vastastikuse sõltuvuse staadium	Kestab lapse teismeeas. Muutub lapsevanema ja lapse omavaheline suhtlus (uued teemad, piirid).
Lahkumise staadium	Algab pärast lapse teismeiga. Lapsevanematel tuleb leppida lapse täiskasvanuks ja iseseisvaks saamisega ning üritatakse säilitada suhteid.

Lapsevanema rolli omandamisel esineb ka takistusi. Rossi (1968) tõi välja neli probleemi vanemluseks valmistumisel. Esiteks, võib tulevastele lapsevanematele vanemluseks valmistusel takistuseks saada vähene ettevalmistus. Haridussüsteem pakub küll erinevaid teadmisi, aga puuduvad nõuanded, mis on vajalikud perekonnaeluks. Veelgi enam, kui ka kodu ei valmista last perekonnaeluks ette, siis jääbki tulevasel lapsevanemal vajaka teadmistest, mis aitaksid tal selle rolliga kohaneda. 2006. aasta andmetel moodustavad lasterikkad pered lastega leibkondadest 9,3% (Reinomägi, 2007). Järelikult väheneb ka eritasemeliste suhete arv ning pere liikmed veedavad enamuse oma ajast väljaspool kodu. Kui laps ei saa ka kodus näha ja kogeda, kuidas peaks perekonnaelu toimima, siis jääbki tulevasel lapsevanemal vajaka teadmistest ja oskustest, mis aitaksid tal tulevikus selle rolliga kohaneda. Pool sajandit tagasi, kui teavat oli märgatavalt raskem kätte saada kui tänapäeval, leidis Rossi (1968) leidis, et teiseks takistuseks on mitteammendava info saamine raseduse ajal. See tähendab, et tulevased lapsevanemad ei saa raseduse ajal piisavalt asjakohast infot oma uue rolli kohta. Ülemineku lapsevanema rolli muudab keeruliseks ka äkiline siire sellesse. Lapsevanemad peavad kohe alustama oma uue rolliga. Neil tuleb hakata viivitamatult hoolitsema imiku eest, kelle heaolu sõltub eelkõige ainult lapsevanemate tegudest. Viimase probleemina tõi Rossi (1968) välja suuniste puudumise. Vanemluse keskseks ülesandeks on kasvatada oma lapsest pädev, ennast teostav ja oma eluga toimetulev täiskasvanu, keda ka ühiskond aktsepteeriks. Kuid siinkohal jäävad lapsevanemad ilma vajalikust informatsioonist. Räägitakse küll, kuidas toita või riietada imikut, ent napinb teavet, mis aitaks vanematel täita oma rolli keskset ülesannet. Kuid praegu, 21. sajandil on täna Internetile ja vastavateemaliste trükiste arvu tõusule, ei saa väita, et tulevastel lapsevanematel puudub võimalus saada informatsiooni. Ent koos asjakohase teabega võib levida ka kahtlase väärtusega õpetusi ja seisukohti, milles võib olla raske orienteeruda.

Vanemlus sisaldab kahte rolli: emadust ja isadust. Emaks kasvamine saab alguse juba

varajases lapsepõlves, kui tulevased emad ja ka isad jälgivad oma vanemaid (Kraav, 2003). Rubin'i (1984) järgi saab emaks kasvamine alguse rasedusega ja kestab terve elu. Perekonnaseaduse (2010) järgi on lapse ema naine, kes on lapse sünnitanud. Seda nimetatakse bioloogiliseks vanemluseks. Bioloogilise emaduse alguseks võib pidada lapse eostamist, siis hakkab naine tunnetama end emana (Pines, 1972). Kuid vanemlus, sealhulgas ka emadus ja isadus, võib olla ka sotsiaalne. Hirsjärvi & Huttunen (2005, viidatud Goldstein, Freud & Solnit, 1973, 1980) määratlesid sotsiaalset vanemat kui lapse hooldajat, kelle lapsevanemaks olemine on seadustega määratud ja kellega laps koos elab.

Perekonnaseaduse (2010) järgi on lapse isa mees, kes on lapse eostanud. Lapse eostanud meheks võib olla mees, kes on lapse sünni ajal lapse emaga abielus, kes on isaduse omaks võtnud või kelle isaduse on tuvastanud kohus. Isaks saamine on protsess, millesse on põimunud nii eufooria kui ka ebakindlus. Eufooria väljendub ootustes ja tunnetes, millega minnakse vastu isadusele ja lapse sünnile. Ebakindluse all mõeldakse kartust lapse ja tema ema tervise suhtes ning ebakindlust isaduse suhtes (Premberg, Carlsson, Hellström, & Berg, 2010). Eggebeen ja Knoester (2001) eristavad nelja tüüpi isadust:

- 1) isad, kes elavad koos oma alla 18-aastase lapsega,
- 2) isad, kes elavad oma alaealisest lapsest lahus, sest suhted lapse emaga ei ole head,
- 3) isad, kelle lapsed on täiskasvanud ja iseseisvad,
- 4) isad, kes on uuesti abielludes omandanud kasuisa rolli.

Mõningad varasemad uurimused

Lapse sünni ja tema kasvatamine on lapsevanemate jaoks põnev, aga ka võõras ja veidi hirmutav. Unistused ja ootused, mis seatakse, ei pruugi alati ühtida reaalsusega. Sageli on selle põhjuseks vähene ettevalmistus. Järgnevalt kirjeldatakse lapsevanemate ootusi ja hoiakuid seoses lapse kasvatamisega. Keskendatakse ka emade ja isade arusaamadele. Lõpuks tutvustatakse erinevaid allikaid, kust on tulevased lapsevanemad lapse eest hoolitsemise ja kasvatamise kohta nõu ja abi saanud.

1990-ndate algul viidi läbi Eesti-Soome ühisuurimus (Hämäläinen et al., 1994), kus küsitleti nii beebi- kui ka mänguealiste laste vanemaid. Valimi moodustasid 600 beebi- ja 600 mänguealise lapsega peret Eestist ja Soomest. Tulemustest selgus, et perekultuurid Eesti ja Soome väikeste lastega peredes erinevad võrdlemisi suures ulatuses. Soome lapsevanemad rõhutasid pere- ja lapsekesksust enam kui Eesti pered. Lisaks sellele pidasid Soome vanemad oluliseks ka lapse vaba ja loovat eneseteostamist eelkoolieas, Eesti lapsevanemad väärtustasid

aga kuulekust, häid kombeid, töö ja puhtuse-korra õpetamise tähtsust. Soome lapsevanemad kasutasid enam lapse kiitmist, Eesti vanemad aga lapse karistamist, eriti riidlemist ja füüsilist karistust. Lapse kiitmiseks ja oma rahulolu väljendamiseks kasutasid Eesti lapsevanemad soomlastest vähem kiitmist ja füüsilise helluse osutamist. Uurimusest (Hämäläinen et al., 1994) selgus ka, et nii Eestis kui ka Soomes oli lapsevanemaks saamine eksistenstsiaalne kogemus, sealjuures peeti kõige olulisemaks seda, et elu on pärast lapse sündi muutunud rikkamaks ja eesmärgipärasemaks. Eesti lapsevanematele oli sagedamini kui soomlastele, probleemiks lapse tervis, lapse tahtmatus olla emast-isast lahus, lapse aeglane areng ning lapse sõnakuulmatus.

Tulviste ja Ahtonen (2007) uurisid Eestis ja Soomes 3 kuni 7 aastaste laste emade ja isade lapse kasvatamisega seotud väärtusi. Küsitlus koosnes kolmest osast. Esimeses osas vastasid vanemad avatud küsimustele, kus neil tuli kirjeldada, millisena nad sooviksid ja ei tahaks oma last täiskasvanuna näha. Lisaks sellele tuli vanematel nimetada enda iseloomuomadus(ed), mida nad sooviksid oma lapsele edasi anda. Teises osas tuli vanematel anda 4-palli süsteemis hinnang kahekümnele lapsekasvatamise eesmärgile (Ma tahaksin, et minu lapsest kasvaks...). Kolmandas osas tuli eelmises osas loetletud eesmärgist valida lapsevanemale 3 kõige olulisemad. Tulviste ja Ahtonen (2007) leidsid, et nii eesti kui ka soome lapsevanemad soovisid, et nende täiskasvanud laps oleks heatahtlik ning iseseisev. Eesti emad tõid lisaks eelnevatele välja ka viisakuse. Eesti isad soovisid, et nende laps oleks ka edukas. Soome emad ja isad pidasid oluliseks ka hedonismi. Selgus, et isade haridustase ja nende väärtused seoses lapse kasvatamisega on omavahel seotud. Kõrgharidusega eesti isad mainisid kõige rohkem iseseisvust, heatahtlikkust ja edukust. Soome kõrgharidusega isad mainisid kõige enam heatahtlikkust, iseseisvust ja hedonismi. Kõrghariduseta eesti isad soovisid, et nende lapsest saaks heatahtlik, viisakas ja iseseisev inimene. Ka soome kõrghariduseta isad soovisid näha enda last heatahtliku ja iseseisvana, aga lisati ka, et ei soovita, et laps omandaks halbu kombeid. Tulviste ja Ahtonen'i (2007) läbi viidud küsimustiku teises ja kolmandas osas hindasid lapsevanemad kõrgelt ja tõid välja järgmised väärtused ja hoiakud: usaldusväärne, viisakas ja meeldiv, usk iseendasse ja oma võimeisse, iseseisvus, endale eesmärkide seadmine ja nende täitmine, töökus, tarkus. Vähemtähtsaks peeti seda, et lapsest saaks juht, sõnakuulelik ja mõjukas inimene.

Russel & Russel (1982) uurisid 50 ema ja isa. Vanematel paluti etteantud 22 tegevuse või iseloomujoone kohta anda hinnang, kumb vanem teeb seda rohkem, on osavam või omab seda iseloomujoont. Selgus, et emad pidasid ennast tugevamaks või paremaks järgmistes tegevustes ja iseloomujoontes: lastega suhtlemine, kõlbeline käitumine ja asjadesse

suhtumine, armastuse ja kiindumuse avaldamine, laste lasteaeda/kooli viimine, kombekus, tervislikkus. Isad leidsid, et nad suudavad peret rohkem materiaalselt toetada kui emad. Teistes tegevustes ja iseloomujoontes erinevusi ei leitud.

2000. aastal viidi Ameerika Ühendriikides läbi uurimus (What Grown-Ups Understand..., 2000), milles osales 3000 täiskasvanut. Uurimuses osalenutel paluti hinnata oma ettevalmistusi vanemluseks raseduse ajal. 35% vastanuist tundsid ennast lapsevanemaks saamisel väga kindlalt. 32% tundsid mõnevõrra hästi ette valmistunult ja 33% vastasid, et nad ei tundnud ennast lapse saamisel kindlalt. Ei esinenud erinevusi emade ja isade vastustes.

Fuligni & Brooks-Gunn'i uurimuses (2002) osalenud täiskasvanust 56% hindasid oma lapsevanemana toimetulekut väga heaks. 43% vastasid, et nad saavad lapsevanematena keskmiselt hakkama. 1% uurimuses osalenutest hindasid lapsevanemana hakkama saamist aga kehvaks.

2008. aastal läbi viidud uurimusest (Laste kaasatus ja vanemaharidus..., 2008) selgus, et 27% emadest leidis, et nad tunnevad paar korda aastas või tihedamini, et nad vajaksid lapsevanemana nõu ja abi. Samas tundis umbes poole vähem (15%) isadest, et nad vajaksid aastas paar korda või tihedamini abi ja nõu. 29% emadest koges aastas paar korda või rohkem, et nad ei saa lapsevanemaks olemisega hakkama. Samal ajal leidis 61% isadest, et nad ei ole mitte kunagi tundnud, et ei saa lapsevanemana hakkama. Küsimusele, kuivõrd sageli kogevad lapsevanemad olukordi, kus nad vajaksid lapsevanemana nõu ja abi, aga ei tea kuhu või kelle poole pöörduda, vastas 40% emadest, et nad tunnevad taolist olukorda aastas paar korda või tihedamini, samal ajal leidis 30% isadest, et nad ei tea, kuhu abi saamiseks pöörduda.

Emad

Saamaks põhjalikumat ülevaadet lapsevanemaks saamise teekonnast, tuleks eraldi vaadelda ka emasid ning isasid.

Abraham ja Turner viisid läbi uurimuse (1999), milles osales 49 naist. Paljude naiste jaoks oli esimest korda emaks saamine konarlik ja raske tee. Vaadanud tagasi oma rasedusele ja emaduse algusele, leidsid paljud naised, et see teekond oli keeruline vähese ettevalmistuse tõttu.

Uurimusest (Thompson & Walker, 1989) selgus, et emad jagunevad kahte gruppi. Ühte rühma kuuluvad need, kes peavad emaks olemist raskeks ja ei naudi seda väga ning teise gruppi kuuluvad need, kes naudivad emadust. Esimesse gruppi kuuluvad emad leidsid, et väikeste laste järgi valvamine on segane ja isegi ärritav kogemus. Emad leidsid, et pidev

unetus ja valvel olek ning väsimus mõjub neile halvasti. Veelgi enam, arvati, et lapsed segavad nende tegevusi ja piiravad nende elu. Seevastu teise gruppi kuuluvad emad leidsid, et pärast lapse sündi on nende elul eesmärk ja väärtus.

Miller (2007) intervjueris 17 naist. Läbi viidi kolm intervjuud. Esimene neist toimus 7.-8. raseduskuul. Teine intervjuu leidis aset 6-8 nädalat pärast lapse sündi. Viimane küsitlus viidi läbi 8-9 kuud pärast sünnitust. Selgus, et emadus ja lapse eest hoolitsemine ajas palju naisi segadusse. Nad ei teadnud alati, mida teha, kui laps nutab. Paljud intervjueeritavad olid arvamusel, et emadus ei ole kaasasündinud oskus. Viimasel küsitlusel tundsid naised ennast ema rollis enesekindlamalt kui kahel eelneval intervjuul. Paljud naised olid veendunud, et on võimatu ette ennustada, kuidas nad saavad emadusega hakkama. Nad lisasid, et püüavad anda endast parima ja mida rohkem nad saavad oma lapsega koos olla, seda kindlamaks nad muutuvad.

Isad

Lisaks emade ootustele ja kogemustele seoses vanemlusega on olulised ka isade seisukohad. Isaks saamine on ühe mehe elus väga oluline muutus. Lapsevanemaks saamisega muutuvad tõenäoliselt mehe suhted oma partneriga, perega ja sotsiaalse keskkonnaga. Ühtlasi muutuvad ka vaba aja viitmise viisid. Isaks saamine mõjutab ka tööelu (Höfner, Schadler, & Richter, 2011). Isadel on väga suur mõju lapse arengule. Lapsed, kelle elus ja kasvatamisel isa suurt rolli mängib, arenevad keeleliselt kiiremini ja neil esineb ka vähem probleeme käitumisega (Russ, 2003).

Uurimusest (Fein, 1976) selgus, et enne lapse sündi nägid 30 uurimuses osalenud meest ennast eelkõige perekonna toitjana ja neil polnud erilisi emotsioone lapse sünni suhtes. Vaatamata eelnevatele seisukohtadele, olid isad pärast lapse sündi uhked oma abikaasade ja laste üle. 1/3 uurimuses osalenud mehest pidas pärast lapse sündi enda kohuseks olla endiselt pere ülalpidaja. Sealjuures nähti ennast kui ka lapse hooldajana. Ühtlasi usuti ka, et tulevikus on suhe lapsega sisukam. See tähendab, et loodetakse lapsi kaasata ka enda tegevustesse. Üheksa tulevast isa uskusid, et nad hakkavad hoolitsema lapse eest abikaasaga võrdselt. Enamus nendest meestest korraldasid oma töögraafiku nii, et nad saaksid pärast lapse sündi olla võimalikult palju kodus. Ülejäänud uurimuses osalenutest polnud kindlad, kas nad tahavad osaleda igapäevaselt imiku eest hoolitsemisel. Peale selle kaheldi ka suutlikkuses omaks võtta pere ülalpidaja rolli. Suurem osa meestest mainisid, et neil polnud oma isaga tugevat emotsionaalset sidet ja nad lootsid, et nad on oma lapsega lähedasemad. Enamus uurimuses osalenutest ütlesid, et nad olid enne lapse

sündi jälginud oma sõprade või töökaaslaste lapsi. Väike hulk tulevastest isadest olid lugenud lapse arengu ja vanemluse kohta raamatuid. Ka Elsters, Lamb ja Kimmerly uurimusest (1989) selgus, et 27% vastanuist olid lugenud palju lapsekasvatusega seotud raamatuid. Sama palju (27%) olid tutvunud mõne raamatuga. 46% vastasid, et nad on kas vähe või üldse mitte lugenud lapsekasvatust käsitlevaid teoseid.

Allikad, mida lapsevanemad kasutavad info saamiseks

Sageli otsivad tulevased vanemad informatsiooni raseduse, sünnituse kui ka lapse kasvatamise kohta. Tänapäeval on palju erinevaid võimalusi saamaks olulist ja ammendavat teemakohast teavet. Mürk (2003) leidis, et lapsevanemad saavad nõu ja abi kasvatusküsimuste kohta kirjandusest, oma vanematelt, meediast, tuttavatelt ja õpetajatelt. Kasulikku nõu ei saadud aga pere- ja naistenõuandlast ning sotsiaaltöötajalt. Teisedki uurimused (Ventsel & Rand, 2003; Fuligni & Brooks-Gunn, 2002; Abraham & Turner, 1999) näitasid, et kõige rohkem saadi raseduse, sünnituse ning kasvatuse kohta infot teemakohastest raamatutest ja ajakirjadest.

Vähemtähtsaks ei peetud ka enda vanemaid. Uurimustest (Ventsel & Rand, 2003; What Grown-Ups Understand ..., 2000; Fuligni & Brooks-Gunn, 2002) selgus, et suurem osa tulevastest lapsevanematest pöördus oma vanemate poole. Ühtlasi eelistasid naised info saamiseks pöörduda kas enda ema või ämma poole. Ka mehed pöördusid emade poole, kuid tunduvalt vähem kui nende abikaasad. Isade poole pöördumist ei eelistanud naised ega ka mehed. Sageli otsisid abikaasad nõuandeid ka üksteiselt.

Lisaks eelnevatele allikatele pöördusid tulevased lapsevanemad informatsiooni saamiseks ka arstide või teiste tervishoiutöötajate poole.. Kasulikku teavet raseduse, sünnituse ja lapse kasvatamise kohta saadi ka Internetist. Märgiti ära ka perekooli loenguid. Perekooli kui info saamise allikat eelistasid naised rohkem kui mehed.

Eesti-Soome ühisuurimuses (Hämäläinen & Kraav, 1993) selgus, et üldiselt kasutasid emad rohkem erinevaid allikaid teabe saamiseks kui isad – seda nii Soomes kui Eestis. Soome vanemad toetusid sagedamini mitteformaalsetele allikatele, näiteks oma vanematele, sugulastele ja sõpradele. Nii Eestis kui ka Soomes oli mitteformaalsetest allikatest esikohal lapse vanavanematelt saadud info. Eesti emad kasutasid rohkem kirjandust, 73% emadest, kelle lapsed olid beebiealised, pidas raamatuid peamiseks infoallikaks. Soome emadel ja isadel oli infoallikatest esikohal lastenõuandla. Sealsete lastenõuandlate vastuvõttudel varutakse lapse ülevaatuks ja vestluseks vanematega terve tund, selle aja jooksul jagatakse vanematele selgitusi, vastatakse küsimustele ja antakse perele Mannerheimi Lastekaitseliidu

poolt koostatud materjalide just käsiloleva vanuseastme kohta.

Uurimustöö eesmärk ja hüpoteesid

Vanemate suhtumine nii lapsedesse kui ka lapsevanemaks olemisse on erinev. Seda juba alates lapse esimestest elupäevadest. Veelgi enam, see hoiak avaldab mõju vanema ja lapse suhetele ning reaktsioonidele lapse käitumisele. Ühtlasi mõjutab lapsevanemate suhtumine oma rolli ja lapsedesse ka kasvatuslikku suhet ja lapse arengut. Järelikult on tulevastel lapsevanematel vaja teada, mida tähendab vanemlus. Sealjuures on vaja mõista ka kohustusi, mis kaasnevad selle rolliga. Kohustuste täitmiseks on vajalik aga ettevalmistus vanemluseks. Bakalaureusetöö autorile teadaolevalt viidi probleemidelt lähim uuring läbi sõimeikka jõudvate ja aastaseks saavate laste emade ja isade seas 1990-ndate algul. Selles võrreldi emasid ja isasid, soomlasi ja eestlasi ja noorimate sõimeealiste vanemate ning mänguealiste laste vanemaid vanemluse arengu aspektis, kummaski vanuserühmas oli kummalgi maal 600 perekonda (Hämäläinen & Kraav, 1993; Hämäläinen et al, 1994). Saamaks uuemaid andmeid sõimerühma laste vanemate kogemusi vanemluse arengust, seati töö eesmärgiks võrrelda eesti sõimeealiste laste emade ja isade lapsevanemaks kujunemise kogemusi.

Uurimused (What Grown-Ups Understand ..., 2000; Harwood, McLean, & Durkin, 2007; Fuligni, & Brooks-Gunn, 2002) on näidanud, et lapsevanemad on juba raseduse ajal tundnud, et nad on vanemluseks väga hästi või hästi valmistunud või on hinnanud oma lapsevanemana toimetuleku väga heaks või keskmiseks. Kuigi need uurimused sisaldasid ka isade kogemusi, siis on leitud (Gaunt, 2008), et emadel on kalduvus võtta lapse eest hoolitsemine enda kontrolli alla. See on üheks põhjuseks, miks isad ei saa alati osaleda lapse kasvatamises nii palju kui nad sooviksid, see võib kaasa tuua selle, et isadel on lapse eest hoolitsemisel enam raskusi. Emad on ka arvanud, et nad tulevad lastega suhtlemisel paremini toime kui isad (Russel & Russel, 1982). Seega järeldatakse, et emade vanemluse arengus esineb vähem probleeme kui isade vanemluse arengus. Teine hüpotees lähtub 1990. aastate algul tehtud uurimusest (Hämäläinen et al., 1994). Oletatakse, et 2012. aastal sarnanevad lapsevanemaks saamisega kaasnevad muutused elus ja raskuste struktuurid 1990. aastate (Hämäläinen et al., 1994) omadega.

Metoodika

Antud bakalaureusetöö käigus läbi viidud uurimus oli kvantitatiivne, kuid ankeedis olid ka paar avatud küsimust.

Valim

Valimi moodustasid Tartu linna kahe lasteaia sõimerühma vanemad. Uurimuses osalenud lasteaiaid valiti mugavusvalimi teel. Kokku jagati 98 ankeeti, kuid lõpliku valimi suuruseks kujunes 68 (69,4%) lapsevanemat, kellest 42 (62%) olid emad ja 26 (38%) isad.

Mõõtvahend

Mõõtvahendina kasutati ankeetküsitlust (Lisa 1), mille oli koostanud ühistöös antud bakalaureusetöö juhendaja Inger Kraav, Juha Hämäläinen ja Vilve Raudik. Käesoleva töö jaoks adapteeris seda töö autor, lähtudes tööle püstitatud eesmärgist ja hüpoteesidest. Väärtuste skaala sisene Cron $\alpha = 0,91$, lapse mõju elule skaala sisene Cron $\alpha = 0,81$, raskuste skaala sisene Cron $\alpha = 0,83$, karistuse skaala sisene Cron $\alpha = 0,57$, heakskiidu ja rahulolu skaala sisene Cron $\alpha = 0,63$, allikate skaala sisene Cron $\alpha = 0,7$.

Protseduur

Uurimustöö viidi läbi 2012 aasta kevadel. Lasteaedades küsiti uurimuse läbiviimiseks eelnevalt luba lasteaia direktorilt või õppealajuhatajalt. Olles saanud loa uurimust läbi viia, pöörduti sõimerühmade õpetajate poole, kas nad oleksid nõus lapsevanematele ankeete jagama. Ankeedid olid kahes ümbrikus, emale ja isale eraldi, mida oli anonüümsuse tagamiseks võimalik kinni kleepida.

Andmeanalüüs viidi läbi andmeanalüüsiprogrammiga SPSS 20 ja tabelarvutusprogrammi MS Excel 2003. Andmeanalüüsi meetoditena kasutati hüpoteeside kontrollimiseks, sõltumatute valimite t-testi ja faktoranalüüsi.

Tulemused

Esimene hüpotees oli: emade vanemluse arengus esineb vähem probleeme kui isade vanemluse arengus. Hüpoteesi kontrolliti sõltumatute valimite t-testiga. Selgus, et emade ja isade lapse hoidmisel ja kasvatamisel tekkinud raskuste vahel puudub statistiliselt oluline erinevus ($p > 0,05$). Lähtudes hüpoteesi kontrollist, võib järeldada, et emadel ei esine vanemluse arengus vähem probleeme kui isadel. Tabelis 2 on esitatud esimese hüpoteesi

kontrollimise statistilised andmed.

Tabel 2. *Emade ja isade raskused lapse kasvatamisel*

	M	SD
Ema	2,2	0,48
Isa	2,1	0,49
Olulisus (p)	0,38	

Märkus: M=keskmine; SD=standardhälve

Teine hüpotees oli: 2012. aastal sarnanevad lapsevanemaks saamisega kaasnevad muutused elus ja raskuste struktuurid 1990. aastate (Hämäläinen et al., 1994) omadega.

Hüpoteesi kontrolliti faktoranalüüsiga varimax põhjal. Selgus, et 2012. aastal kattusid lapse saamisega kaasnevad muutused (Tabel 3) ja raskuste struktuurid osaliselt (Tabel 4) 1990. aastate algul läbi viidud uurimusega. Seega vastab tulemus hüpoteesile.

Tabelis 3 on välja toodud faktorid, mis tekkisid lapsevanemate vastuste põhjal küsimusele, kuidas on laps muutnud nende elu.

Tabel 3. *Kuidas on laps muutnud elu.*

Väide	Faktor*		
	F1	F2	F3
Laps on aidanud mul iseendaga toime tulla.	,75		
Mõistan elu paremini.	,73		
Laps on lisanud turvatunnet.	,69		
Elu on stabiliseerunud.	,65		
Laps on muutnud mind kannatlikumaks.	,63		
Kodused jutuajamised on sügavamad.	,45		
Vastutus- ja kohusetunne on suurenenud.	,41		
Laps on muutnud arusaamist sellest, mis on elus tähtis.	,41		
Lapsevanemaks olemine on pannud mind tundma tähtsa ja lugupeetuna.	(,22)	,81	
Laps on pannud mind tundma naiselikuma/mehelikumana.		,71	
Sõbrad ja sugulased peavad minust nüüd rohkem lugu.		,71	
Kaaslane on hakanud minust rohkem lugu pidama.		,53	
Laps on meid kaaslasega teineteisele lähendanud.		,48	
Laps on raskendanud minu plaanide teostamist.		,07	,67
Tunnen end pärast lapse sündi üksikuna.			,65
Välismaailmaga sidemed vähenenud.			,56
Laps on tekitanud tunde, et noorus on kadunud.			,48
Elu on igavam.			,46
Elu kodus on rahutum ja närvilisem.			,44
Suhted kaaslasega on halvenenud.			,42
Laps tekitab minus ebakindlust ja ahvistust.			,38
Laps on muutnud elu rikkamaks ja mõttekamaks.			,36

*F1: positiivne eksistentsiaalne elumuutus

F2: paarisuhete areng ja sotsiaalse väärtuse lisandumine

F3: negatiivne eksistentsiaalne elumuutus

Esimene faktor on positiivne eksistentsiaalne elumuutus. Esimeses faktoris on suurima faktorkaaluga: „Laps on aidanud mul iseendaga toime tulla“ ja „Mõistan elu paremini“. Rõhutatud on ka turva- ja vastutustunde kasvu, elu stabiliseerumist, kannatlikumaks muutumist, koduste jutuajamiste sügavamaks muutumist ning arusaamist sellest, mis on elus tähtis. Teine faktor on paarisuhete areng ja sotsiaalse väärtuse lisamine. Suurima faktorkaaluga on väide: „Lapsevanemaks olemine on pannud mind tundma tähtsa ja lugupeetuna“. Pärast lapse sündi hakati end tundma ka naiselikuma/mehelikumana. Rõhutati ka seda, et olles lapsevanem on hakanud lähedased üles näitama lugupidamist ning suhted elukaaslasega on paranenud. Kolmas faktor on negatiivne eksistentsiaalne elumuutus, kus suurima faktorkaaluga on: „Laps on raskendanud minu plaanide teostamist“. Sellele järgnesid üksindustunde, ebakindluse suurenemine, elu muutumine igavamaks, rahutumaks ning närvilisemaks. Rõhutatud on ka elukaaslasega suhte kvaliteedi langemine.

Tabelis 4 on esitatud Eesti-Soome ühisuurimuse (Hämäläinen et al., 1994) faktorid, mis tekkisid küsimusele, kuidas on laps muutnud lapsevanemate elu.

Tabel 4. *Mänguealiste laste vanemate kogemused lapse mõjust oma elule (Hämäläinen et al., 1994).*

Tunnus	Faktor*			
	F1	F2	F3	F4
Mõistan elu paremini.	,72			
Laps on muutnud mind kannatlikumaks.	,71			
Laps on muutnud elu rikkamaks ja mõttekamaks.	,67			
Laps on aidanud mul iseendaga toime tulla.	,66			
Elu on stabiliseerunud.	,60			
Vastutus- ja kohusetunne on suurenenud.	,58			
Laps on lisanud turvatunnet.	,51	(,43)		
Lapsevanemaks olemine on pannud mind tundma tähtsa ja lugupeetuna.	,48	(,32)		(,32)
Laps on muutnud arusaamist sellest, mis on elus tähtis.	,47			
Laps on pannud mind tundma naiselikuma/mehelikumana.		,74		
Kaaslane on hakanud minust rohkem lugu pidama.		,72		
Laps on meid kaaslasega teineteisele lähendanud.		,68		(-,38)
Sõbrad ja sugulased peavad minust nüüd rohkem lugu.		,65		(,34)
Kodused jutuajamised on sügavamad.	(,47)	,50		
Välismaailmaga sidemed vähenenud.			,76	
Laps on raskendanud minu plaanide teostamist.			,63	
Elu on igavam.			,62	
Elu kodus on rahutum ja närvilisem.			,56	
Suhted kaaslasega on halvenenud.			,67	
Tunnen end pärast lapse sündi üksikuna.			,61	
Laps tekitab minus ebakindlust ja ahistust.			,55	

*F1: positiivne eksistentsiaalne elumuutus

F2: paarisuhete areng ja sotsiaalse väärtuse lisandumine

F3: negatiivne eksistentsiaalne elumuutus

F4: kooselu halvenemine ja üksinduse suurenemine

Esimene faktor on positiivne eksistentsiaalne elumuutus. Esimeses faktoris on suurima faktorkaaluga: „Mõistan elu paremini ja „Laps on muutnud mind kannatalikumaks“. Rõhutati ka elu stabiliseerumist ja raiikkamaks muutumist. Positiivse eksistentsiaalse elumuutuse faktorisse kuulub ka vastutus-, kohuse- ja turvatunde suurenemine. Rõhutatud on ka iseendaga toime tulemist, tunnet, et lapsevanemaks olemine on pannud tundma ennast tähtsa ja lugupeetuna ning muutunud arusaamist elust. Teine faktor on paarisuhete areng ja sotsiaalse väärtuse lisamine. Suurima faktorkaaluga on väide: „Lapsevanemaks olemine on pannud naiselkuma/mehelikumana“. Rõhutati ka seda, et olles lapsevanem on hakanud lähedased üles näitama lugupidamist ning suhted elukaaslasega on paranenud ning koduste jutuajamiste sügavamaks muutumist. Kolmas faktor on negatiivne eksistentsiaalne elumuutus, kus suurima faktorkaaluga on: „Välismaailmaga sidemed vähenenud.“. Rõhutati ka plaanide teostamise raskemaks muutumist, üksindustunde, ebakindluse suurenemist, elu muutumist igavamaks, rahutumaks ning närvilisemaks. Rõhutatud on ka elukaaslasega suhte kvaliteedi langemine.

Muutused elus pärast lapse sündi

Kuigi lastevanematele jagatud ankeedid koosnesid enamasti valikvastustest, siis oli ka paar avatud küsimust. Suur osa vastajaist leidis valikvastuste hulgast selle vastuse, mis talle sobis. Oli ka neid, kes kasutasid võimalust oma arvamust rõhutada, vastates avatud küsimustele.

Küsimusele, mis on olulisim, mis on pärast lapse sündi muutunud vastati kõige enam, et vastutustunne on suurenenud. Lisaks sellele toodi välja aja planeerimist, elumõtte muutumist ja kodusemaks jäämist. Silmapaistvamad vastused olid järgnevad.

„Midagi ei saa välja tuua. Lapse sünd muudab kõike. Absoluutselt kõike.“

„Telekat ei saa vaadata enne kella 21.“

„Tajumine, et vastutad lisaks endale väikese inimese heaolu eest.“

Küsimusele, mis on pärast lapse sündi muutunud inimeses endas ja suhtumises maailma ja kaasinimestesse, jäeti väga palju vastamata. Kõige sagedamini toodi välja kannatlikumaks ja rahulikumaks muutumist. Ühtlasi toodi välja ka teiste inimestega arvestamist ja seda, et mõistetakse teisi lastega inimesi ning nende muresid ja rõõme. Üks lapsevanem leidis, et lapse sünd ei toonud erilist muutust.

Tähelepanu kõitsid järgmised vastused.

„Nooruse uljus kadus, hirm/vastutustunne tuleviku ees suurenes.“

„Ei taju ümbritsevat ainult iseenda, vaid kogu pere heaolust lähtuvalt.“

„Elul on sisu.“

Raskused lapse hoidmisel ja kasvatamisel ning vajadus abi järele.

Tabelis 5 on näha, et üsna või eriti palju on emadele lapse kasvatamisel ja hoidmisel probleeme valmistanud lapse liigne tähelepanu nõudmine. Järgnesid lapse magamaminek ja ülestõusmine. Umbes veerand küsitlusele vastanud emadest leidis, et neile on raskusi valmistanud lapse haigused ning lapse sõnakuulmatus. Tabelis 6 on välja toodud raskused, mis tekivad isadel lapse hoidmisel ja kasvatamisel. Isadele valmistas üsna või eriti palju lapse kasvatamisel ja hoidmisel probleeme kõige enam lapse asjadest mittehoolimine. Ligikaudu 1/4 isadest arvas, et lapse sõnakuulmatus ja lapse magaminek ja ülestõusmine ning lapse kärarikkad mängud valmistavad neile lapse kasvatamisel probleeme.

Tabel 5. Emade raskused lapse hoidmisel ja kasvatamisel.

Väide	Sagedus	Protsent
Lapse liigne tähelepanu nõudmine on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	15	35,7
Lapse magamaminek ja ülestõusmine on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	12	28,5
Lapse sõnakuulmatus on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	10	23,8
Lapse haigused on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	10	23,8
Lapse oma asjadest mittehoolimine on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	8	19,1
Lapse kärarikkad mängud on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	7	16,6
Lapse söö(t)mine on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	6	14,3
Lapse tülitsemine teistega on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	4	9,5
Lapse probleemid kuivaks jäämisega on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	3	7,2
Abituse tunne lapsega tegelemisel on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	3	7,2
Ebakindlus ja teadmiste vajakajäämine on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	3	7,2
Lapse raskused olla vanematest lahus on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	3	7,2
Lapse hirmud on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	2	4,8
Lapse aeglane areng on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	0	0
Lapse raskused seltsida teiste lastega on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	0	0

Tabel 6. *Isade raskused lapse hoidmisel ja kasvatamisel.*

Väide	Sagedus	Protsent
Lapse oma asjadest mittehoolimine on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	8	30,8
Lapse sõnakuulmatus on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	7	26,9
Lapse kärarikkad mängud on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	6	23,1
Lapse magamine ja ülestõusmine on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	6	23,1
Lapse liigne tähelepanu nõudmine on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	5	19,2
Lapse haigused on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	5	19,2
Lapse söö(t)mine on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	4	15,4
Lapse tülitsemine teistega on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	2	7,7
Ebakindlus ja teadmiste vajakajäämine on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	1	3,8
Lapse raskused olla vanematest lahus on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	1	3,8
Lapse probleemid kuivaks jäämisega on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	0	0
Lapse hirmud on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	0	0
Lapse aeglane areng on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	0	0
Abituse tunne lapsega tegelemisel on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	0	0
Lapse raskused seltsida teiste lastega on tema hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud.	0	0

Tulemusi analüüsid selgus, et peaaegu pooled küsitlusele vastanud emadest tundis vajadust abi järele lastekasvatuses esinevate raskustega toimetulekul (Tabel 7). Seda kinnitab ka tulemus (Tabel 8), mille kohaselt selgub, et emade ja isade arvamus ebakindluse ja teadmiste vajakajäämise kohta on statistiliselt olulise erinevusega ($p < 0,05$). 7,2% emadest tundis eriti palju või üsna palju ebakindlust ja teadmiste vähesust lapse kasvatamisel. Umbes poole vähem isasid leidis, et nad tunnevad end ebakindalt või neil on vähe teadmisi. Vähem kui 1/3 isadest arvas, et nad vajavad abi lastekasvatuses esinevate probleemidega (Tabel 7).

Tabel 7. *Vajadus abi järele*

	Sagedus	Protsent (%)
isad	8	30,8
emad	19	45,3

Tabel 8. Ebakindluse ja teadmiste vähesuse tundmine

	Sagedus	Protsent (%)
emad	3	7,2
isad	1	3,8
Olulisus (p)	0,05	

Olulised väärtused lapsevanemate elus

Kasutades faktoranalüüsi jagunesid lapsevanemate jaoks elus olulised tegurid viieks faktoriks (Tabel 9).

Tabel 9. Elus oluline.

Väide/Muutuja	Faktor*				
	1	2	3	4	5
Positsioon ühiskonnas	,77				
Oma füüsilise vormi säilitamine	,76				
Harrastused	,67				
Enesetäiendamine	,62				
Teadmine maailmas toimuvast	,59				
Oma auto	,54	,00			
Looduse puhtus		,73			
meelerahu		,66			
rahvuslik kultuuripärand		,65			
huvitav töö		,55			
tõeline sõprus		,55			
pereliikmete tervis		,01	,83		
hea peresisene kliima			,75		
isiklik elamispind			,56		
rahuldav seksuaalelu			,53		
lapse hetke heaolu			,07	,66	
kaaslasega kahekesi olemine				,58	
vägivalla vähendamine maailmas				,56	
kogu perega koos olemine				,51	
lapse tulevik				,15	,76
pere majanduslik olukord					,67

*F1: täisväärtuslik osalemine ühiskonnas

F2: heaolu ja meelerahu ühiskonnas

F3: pere heaolu

F4: korrastatud inimsuhted

F5: lapse tulevik

Esimene faktor on täisväärtuslik osalemine ühiskonnas. Selles faktoris on suurima faktorkaaluga: „positsioon ühiskonnas“ ja „oma füüsilise vormi säilitamine“. Rõhutatud on ka harrastuste, enesetäiendamise ja oma auto olulisust. Lisaks peetakse elus oluliseks ka teadmisi maailmas toimuvast.

Teine faktor on heaolu ja meelerahu ühiskonnas. Suurima faktorkaaluga on siin

looduse puhtus. Elus peeti oluliseks ka meelerahu, rahvuslikku kultuuripärandit, huvitavat tööd ning tõelist sõprust.

Kolmas faktor on pere heaolu, kus suurima faktorkaaluga on pereliikmete tervis ja hea peresisene kliima. Rõhutatud on ka isikliku elamispinna olemasolu ja rahuldav seksuaalelu.

Neljas faktor on korrastatud inimsuhted, selles faktoris on suurim faktorkaal lapse hetke heaolul. Selles faktoris peetakse oluliseks ka kaaslasega kahekesi olemist, vägivalla vähendamist maailmas ning kodu perega koos olemist.

Viies faktor on lapse tulevik. Suurim faktorkaal on lapse tulevikul ning sellele järgneb pere majanduslik olukord.

Tabelis 10 on välja toodud väärtused, mida lapsevanemad peavad enda lapse juures oluliseks. Selgus, et kõik küsitlusele vastanud lapsevanemad (68) peavad enda lapse koolieelsetel aastatel viisakust ja sõnakuulelikkust kas väga tähtsaks või üsna tähtsaks.

Tabelis 11 on näha, et emade ja isade arvamuse viisakuse ja heade kommete õppimise vahel on statistiliselt oluline erinevus ($p < 0,05$). 83,3% emadest leidis, et nende jaoks on väga tähtis, et laps õpiks viisakust ja häid kombeid. Kõigest 53,3% isadest, et viisakus ja head kombed on väga tähtsad

Tabel 10. *Vanemate jaoks olulised väärtused lapses*

	Sagedus	Protsent (%)
Emad		
Viisakus ja sõnakuulelikkus	42	100
Hedonism	40	95,2
Edukus	38	90,5
Isad		
Viisakus ja sõnakuulelikkus	26	100
Edukus	24	92,4
Hedonism	24	92,4

Tabel 11. *Viisakuse ja heade kommete olulisus*

	Sagedus	Protsent (%)
Emad	35	83,3
Isad	14	53,8
Olulisus (p)	0,008	

Karistusviiside kasutamine ja heakskiidu väljendamine

Uurimusest selgus, et lapsevanemad kasutavad lapse karistamisel sageli või väga sageli kõige rohkem noomimist (47%). Samas kasutatakse tutistamist, laksu andmist ja vitsa lapse karistamisel rohkem (10,3%) kui isoleerimist või koduaresti (1,5%) (Tabel 12).

Tabel 12. *Karistusviiside kasutamine.*

	Sagedus	Protsent (%)
noomimine ja pahandamine	32	47
meeldiva asja keelamine	15	22,1
tutistamine, näpistamine, laksu andmine	4	5,9
Vits	3	4,4
isoleerimine/koduarest	1	1,5

Tabelis 13 on ära toodud meetodid, mida lapsevanemad kasutavad väljendamaks oma heakskiitu ja rahulolu. Tulemustest selgus, et kõige enam näitavad lapsevanemad lapsele rahulolu sageli või väga sageli kiitmise teel. Kõige vähem kasutati rahulolu näitamiseks luba õhtul kauemaks üles jääda.

Tabel 13. *Heaksiidu ja rahulolu väljendamine.*

	Sagedus	Protsent (%)
Kiitmine	67	98,6
Füüsiline hellus	66	97,1
Lisaaja pühendamine	33	48,5
Lapse viimine talle meeldivasse paika	22	32,3
Maiustuse vms ostmine	17	25
Uue asja ostmine	15	22,1
Luba õhtul kauemaks üles jääda	2	2,9

Allikad, mida lapsevanemad kasutavad info saamiseks

Tabelis 14 on välja toodud allikad, mida uurimuses osalenud lapsevanemad kasutavad info saamiseks. Tulemuste järgi on uurimuses osalenud emad ja isad saanud lapsevanemaks olemise kohta kõige rohkem infot raamatutest ja lehtedest ning raadiost, televisioonist ja Internetist. Järgnesid enda või kaaslase vanemad. Vähem kui veerand vastanutest sai vanemluse kohta infot koolist ning kõige vähem pöörduti info saamiseks muude sugulaste poole.

Tabel 14. *Allikad, mida lapsevanemad kasutavad info saamiseks*

Allikas	Sagedus	Protsent (%)
raadio, televisioon, Internet	36	52,9
raamatud/lehed	36	52,9
enda/kaaslase vanemad	29	42,7
kool	13	19,1
muud sugulased	7	10,3

Arutelu

Käesoleva töö eesmärgiks oli välja selgitada sõimeealiste laste emade ja isade lapsevanemaks kujunemine, sellega kaasnevad raskused ja muutused.

Raskused lapse hoidmisel ja kasvatamisel ning vajadus abi järele.

Autor oletas, et emade vanemluse arengus esineb vähem probleeme kui isade vanemluse arengus. Tulemustele toetudes võib väita, et püstitatud hüpotees ei leidnud kinnitust (Tabel 2), kuna võrreldavate gruppide vahel puudus statistiliselt oluline erinevus ($p > 0,05$). Lähtudes hüpoteesi kontrollist, võib järeldada, et emadel ei esine vanemluse arengus vähem probleeme kui isadel. Seda kinnitab ka tulemus (Tabel 7), mille kohaselt selgub, et peaaegu pooled (45,3%) küsitlusele vastanud emadest tundsid, et nad vajavad abi seoses lastekasvatases esinevate probleemidega. Samal ajal arvas vähem kui 1/3 küsitlusele vastanud isadest, et nad vajaksid abi lapse kasvatamisel esinevate probleemidega. Saadud tulemust toetavad ka andmed Tabelis 8, mille järgi tunnevad emad lapse kasvatamisel suuremat ebakindlust ja teadmiste vähesust kui isad. Leitu on kooskõlas 2008. aastal läbi viidud uurimusega (Laste kaasatus ja vanemaharidus..., 2008) kus ilmes, et 27% emadest leidis, et nad tunnevad paar korda aastas või tihedamini, et nad vajaksid lapsevanemana nõu ja abi. Samas tundis umbes poole vähem (15%) isadest, et nad vajaksid aastas paar korda või tihedamini abi ja nõu. 29% emadest koges aastas paar korda või rohkem, et nad ei saa lapsevanemaks olemisega hakkama. Samal ajal leidis 61% isadest, et nad ei ole mitte kunagi tundnud, et ei saa lapsevanemana hakkama. Järelikult tunnevad isad end lapsevanema rollis kindlamalt kui emad. See võiks olla seletatav sellega, et isad ei tegele lapsega igapäevaselt või ei puutu kokku probleemidega, mis tekivad emadel lastega kodus olles. Seevastu leidsid Fuligni & Brooks-Gunn (2002), et emad ja isad hindasid lapsevanemana toimetulekut väga heaks.

Antud uurimuse kohaselt on 35,7% emadele üsna või eriti palju lapse kasvatamisel ja hoidmisel probleeme valmistanud lapse liigne tähelepanu nõudmine. Järgnesid lapse magamaminek ja ülestõusmine. Umbes veerand küsitlusele vastanud emadest leidis, et neile on raskusi valmistanud lapse haigused ning sõnakuulmatus (Tabel 5). Kuna sõimeealise lapse haigeks jäämine eeldab vähemalt ühe vanema töölt koju jäämist, siis on see igati loogiline, et lapse haigused valmistavad lapsevanematele probleeme. Saadud tulemust toetab ka McKim'i (1987) leitu, et vanemate jaoks oli lapse kasvatamisel põhiliseks probleemiks lapse haigused. 30,8% isadest valmistas lapse kasvatamisel üsna või eriti palju probleeme lapse asjadest mittehoolimine. Käesolevast uurimusest selgus, et ligikaudu 1/4 isadest leidis, et lapse

sõnakuulmatus ja lapse magamaminek ja ülestõusmine ning lapse kärarikkad mängud valmistavad neile probleeme. (Tabel 6). Seevastu leidis Mürk (2003), et lapse halvasti magamine ei tekitanud lapsevanematele probleeme. Käesolevast uurimusest leiti, et pooltele (50,8%) küsitlusele vastanud lapsevanematele valmistas probleeme lapse sõnakuulmatus. Ka Mürk (2003) leidis, et umbes 1/3 lapsevanematest arvasid, et nende põhiline probleem lapse kasvatamisel on lapse sõnakuulmatus. Seevastu Ventsel ja Rand (2003) leidsid oma uurimuses, et üle poolte (55,9%) lapsevanematest arvasid, et neil on lapsele viisakust ja häid kombeid õpetada. Võrreldes 1990-ndate aastate algul läbi viidud uurimusega (Hämäläinen et al., 1994) on kasvanud arvamus, et lapse sõnakuulmatus valmistab tema kasvatamisel probleeme. Varasemas uurimuses (Hämäläinen et al., 1994) leiti, et 18,9% küsitlusele vastanud lapsevanematest pidas lapse sõnakuulmatust tema kasvatamisel probleemiks. Järelikult lapsevanemad väärtustavad küll sõnakuulelikust ja viisakust (Mürk, 2003; Tulviste & Ahtonen, 2007), kuid nende suutlikkus viisakust ja häid kombeid õpetada on vähenenud. See võib olla seletatav ka sellega, et lapsevanemad peavad elus oluliseks eelkõige täisväärtulikku osalemist ühiskonnas (oma füüsilise vormi säilitamine, harrastused) (Tabel 9) ning neil ei ole piisavalt aega, et lapsele häid kombeid õpetada. Kui 1990-ndate algul läbi viidud uurimusest selgus, et 22,8% lapsevanematest pidas lapse kasvatamisel probleemiks seda, et lapsel on raske olla oma vanematest lahus, siis 2012. aastal pidas kõigest 11% vanematest seda probleemiks.

Antud uurimusest selgus, et nii emadele kui ka isadele ei tekitanud probleeme lapse aeglane areng. Sellisel tulemusel võib olla mitu seletust. Esiteks leiavad lapsevanemad, et nende lapse areng toimub eakohaselt. Teiseks, vanemad kas ei oska, ei taha või ei tea, kuidas oma lapse arengut hinnata. Varasemast uurimusest (Hämäläinen et al., 1994), selgus, et Eesti lapsevanematele tegi muret nende lapse aeglane areng. Kuna 1990-ndate aastate alguses rõhutati väga kindlalt norme, mida teatud vanuses laps peaks teha oskama, siis praegu on selliste normide rõhutamine vähenenud ja järelikult ei muretse lapsevanemad, kui nende lapse areng ei vasta näiteks mõnes trükises välja toodud normidele. Antud uurimusest selgus, et lapsevanematele ei tekitanud probleeme lapse raskused seltsida teiste lastega (Tabel 5, Tabel 6). Sellel võib olla mitu tähendust. Esiteks võivad lapsevanemad arvata, et nende sõimeealised lapsed suudavad probleemideta sotsialiseeruda. Teiseks, lapsevanemad ei pruugi näha oma lapsi teiste laste seltsis ning kolmandaks, lapsevanemad ei pea vajalikuks sõimeealiste laste omavahelisi suhteid.

Muutused elus pärast lapse sündi

Töole püstitatud teine hüpotees oletas, et 2012. aastal sarnanevad lapsevanemaks saamisega kaasnevad muutused elus ja raskuste struktuurid 1990. aastate (Hämäläinen et al., 1994) omadega. Selgus, et 2012. aastal kattusid lapse saamisega kaasnevad muutused (Tabel 3) ja raskuste struktuurid osaliselt (Tabel 4) 1990. aastate algul läbi viidud uurimusega. Seega vastab tulemus hüpoteesile. Küll aga on muutunud lapsevanemate arvamus sellest, et laps on nende elu rikkamaks ja mõttekamaks muutnud. Kui 1990-ndate aastate algul kuulus see väide positiivse eksistentsiaalse elumuutuse hulka, siis 2012. aastal on see negatiivse eksistentsiaalse elumuutuse faktoris. Sellise tulemuse üheks põhjuseks võib olla see, et lapsevanemad leiavad, et lapse saamine ei lase jätkata neil elu, millega nad olid harjunud enne lapse sündi. Seda toetab ka käesolevas töös leitu, mille kohaselt lapsevanemad leidsid, et laps on raskendanud nende plaanide teostamist ja vähendanud nende sidet välismaailmaga.

Analüüsid, kasutades varimaxi põhjal faktoranalüüsi, küsimust, kuidas on laps muutnud vanemate elu, moodustusid kolm faktorit (Tabel 3). Esimene faktor on positiivne eksistentsiaalne elumuutus. Teine faktor on paarisuhete areng ja sotsiaalse väärtuse lisamine. Kolmas faktor on negatiivne eksistentsiaalne elumuutus. Esimesse faktorisse kuuluvad positiivsed muutused elus. Seejuures leidsid lapsevanemad, et kõige enam aitas laps neil iseendaga toime tulla. Lisaks sellele muutis laps nende elu stabiilsemaks ja turvalisemaks. Lapsevanemaks saamine muutis ka arusaamist sellest, mis on elus tähtis. 1990-ndate aastate algul (Hämäläinen et al., 1994) arvasid lapsevanemad kõige enam, et pärast lapse sündi mõistavad nad elu paremini (Tabel 4). Teine faktor näitab, et lapsevanemad leiavad, et lapse sünd on arendanud nende paarisuhet ning lapsevanemaks saamine on lisanud neile sotsiaalset väärtust. See tähendab, et lapsevanemad tundsid, et nende roll ja positsioon nii paarisuhtes kui ka ühiskonnas on pärast lapse sündi muutunud. Ka varasemas uurimuses (Hämäläinen et al., 1994) leiti sama (Tabel 4). Antud uurimuses osalenud leidsid, et lapsevanemaks olemine on pannud neid tundma lugupeetuna ning mehelikuma või naiselikumana. Lisaks muutus ka paarisuhe. Head suhted perekonnas on väga olulised ka lapse arengus. Mida rohkem lapsevanemad üksteist toetavad, seda parem on ka lapsevanema-lapse omavaheline suhe. See omakorda soodustab lapse arengut (Uljas, Reispas, Rumberg & Gontšarova, 2003). Kolmandas faktoris, negatiivse eksistentsiaalse elumuutuse faktoris, leidsid lapsevanemad, et laps on raskendanud nende plaanide teostamist ja vähendanud nende sidet välismaailmaga. Sama tulemuseni jõuti ka 1990-ndate alguses (Hämäläinen et al., 1994). Ka Thompson'i ja Walker'i (1989) uurimusest selgus, et emad arvavad, et laps piirab nende elu.

Sidet välismaailmaga ja plaanide teostamist raskendavad kindlasti ka raskused lapse

hoidmisel ja kasvatamisel (Tabel 5, Tabel 6). Enam kui pooled (54,9%) vastanutest leidsid, et neile valmistab probleeme lapse liigne tähelepanu nõudmine. Emadele oli see suurem probleem kui isadele. Lapse magamine on samuti vastanute jaoks üks suurimaid probleeme. Kuna lapsevanemad peavad arvestama oma lapse lõunauinakut ja õhtust magamisaeg, siis ei saa nad suhelda välismaailmaga nii nagu nad sooviksid. Samuti raskendab see ka nende plaanide teostamist. Taas valmistab see emadele rohkem probleeme kui isadele. See võiks olla seletatav sellega, et enamasti on emad lastega kodus. Ilmnes, et lapsevanemad tunnevad, et nende roll naise või mehena on tagaplaanil. Naised, aga ka mehed peavad jõudma selgusele, kas nad tajuvad ennast emana või isana ning kas neil on lapsega ka kontakt. Selleks, et leevendada negatiivseid muutusi pärast lapse sündi on mitu võimalust. Võimaluse korral küsitakse objektiivset tuge ja abi lapse hoidmisel ja kasvatamisel. Objektiivset abi saadakse oma vanematelt, sugulastelt või sõpradelt, kes abistavad lapsevanemaid, et nad saaksid jätkata sellist elu, mis oli enne lapse sündi. Teiseks võimaluseks on subjektiivne tugi. See tähendab, et lapsevanemal tuleb muuta enda vaateid ja hoiakuid. Saadud tulemusi toetab ka varasem uurimistulemus (Hämäläinen et al., 1994). See tähendab et lapsevanemate jaoks on muutused, mis toimuvad pärast lapse sündi eelkõige positiivsed. Sellele järgneb paarisuhte paranemine ja sotsiaalsete väärtuste lisandumine. Viimasena nähakse negatiivseid muutuseid. Järelikult pole viimaste aastakümnete jooksul lapse sünd märkimisväärselt muutnud lapsevanemate arvamust muutuste kohta, mis toimuvad pärast lapse sündi ja seega sai teine püstitatud hüpotees tõestatud.

Olulised väärtused lapsevanemate elus

See, mida lapsevanemad väärtustavad ja elus oluliseks peavad, mõjutab ka nende rolli lapsevanemana ja seda, kuidas nad oma last kasvatavad. 1990. aastate alguses tehtud uurimuses (Hämäläinen et al., 1994) eristusid küsimuses, mis on lapsevanemate jaoks elus oluline, selgelt viis faktorit. Kindlalt tuli välja majandusliku heaolu faktor (oma auto ja elamispiind, pere majanduslik heaolu), 2012. aastal seda faktorit ei tekkinud (Tabel 9). Antud uurimusest selgus, et lapsevanemad seostavad pere majanduslikku heaolu lapse tulevikuga. 2012. aastal lapsevanemad näivad leidvat, et üks nende lapse tulevikku mõjutav tegur on pere majanduslik heaolu.

Tulviste ja Ahtonen (2007) leidsid, et soome ja eesti lapsevanemad ei pidanud lapse sõnakuulelikkust väga oluliseks. Seevastu selgus antud uurimusest, et kõik 68 lapsevanemat, kes vastasid küsitlusele peavad enda lapse koolieelsetel aastatel viisakust ja sõnakuulelikkust kas väga tähtsaks või üsna tähtsaks. Ilmnes, et emade ja isade arvamuse viisakuse ja heade

kommete õppimise vahel on statistiliselt oluline erinevus ($p < 0,05$). 83,3% emadest leidis, et nende jaoks on väga tähtis, et laps õpiks viisakust ja häid kombeid. Kõigest 53,3% isadest, et viisakus ja head kombed on väga tähtsad (Tabel 11). Saadud tulemust toetavad ka varasemad uurimustulemused (Hämäläinen et al., 1994; Mürk, 2003), kus selgus, et lapsevanemad peavad viisakuse ja heade kommete õpetamist kas tähtsaks või väga tähtsaks. Seejuures pidasid antud uurimuses osalenud emad hedonismi olulisemaks kui isad. Seevastu Tulviste ja Ahtonen (2007) järeldasid, et soome emad ja isad peavad hedonismi oluliseks, eesti lapsevanemate puhul seda ei täheldatud. Järelikult on eesti emad viimase nelja aasta jooksul hakanud rohkem hindama hedonismi lapse kasvatamisel. Nii Tulviste ja Ahtonen (2007) kui ka antud uurimuse autor leidsid, et isad peavad edukust olulisemaks kui emad. Enamasti peetakse edukaks inimeseks seda, kes suudab olla oma pere ülalpidaja. Kuna isad leiavad, et nad suudavad peret rohkem materiaalselt toetada (Russel & Russel, 1982; Fein, 1976), siis võib järeldada, et nad soovivad, et ka nende lapsest saaks edukas inimene.

Karistusviiside kasutamine ja heakskiidu väljendamine

Antud uurimusest selgus, et peaaegu pooled lapsevanemad kasutavad lapse karistamisel sageli või väga sageli kõige rohkem noomimist (Tabel 12). Saadud tulemust toetab varasem uurimus (Hämäläinen et al., 1994), kus leiti, et Eesti lapsevanemad kasutavad lapse karistamisel kõige enam (64,1%) noomimist ja pahandamist. Käesolevas töös ilmnes, et tutistamist, laksu andmist ja vitsa kasutatakse lapse karistamisel rohkem (10,3%) kui isoleerimist või koduaresti (1,5%) (Tabel 12). Ka 20. sajandi algul kasutasid lapsevanemad karistamisel tutistamist ja laksu ja andmist rohkem (8,2%) kui koduaresti või isoleerimist (2,7%) (Hämäläinen et al., 1994). Koduaresti vähene kasutamine on igati ootuspärane, kuna sõimeealine laps ei käi veel iseseisvalt väljas näiteks sõpradega mängimas, seega pole koduarest kui karistusvahend sõimeealisele eriti mõjuv. Samas on tutistamine, laksu andmine ja vitsa kasutamine vastuolus tänapäeva ühiskondlike normidega.

Tulemustest (Tabel 13) selgus, et kõige enam näitavad lapsevanemad lapsele rahulolu sageli või väga sageli kiitmise teel (98,6%). Kõige vähem kasutati rahulolu näitamiseks luba õhtul kauemaks üles jääda (22,1%). Sama leidsid ka Hämäläinen, Kraav & Raudik (1994). Töö autorile on mõnevõrra üllatav, et kõigest alla poole (48,5%) küsitlusele vastanud lapsevanematest kasutab oma rahulolu näitamiseks lapsele lisaaja pühendamist (Tabel 13). Esiteks võib arvata, et lapsevanemad pühendavad juba piisavalt lisaaega oma lapsele. Teiseks võib oletada, et lapsevanemad ei pea lapsele lisaaja pühendamist oluliseks ehk nad ei väärtusta lapsega koos olemist. Kolmandaks võib see võiks olla seletatav sellega, et

lapsevanemad peavad oma elus oluliseks osalemist ühiskonnas ja enda heaolu (Tabel 9). Ning vanematel ei ole piisavalt aega, et pühendada lisaega oma lapsele.

Allikad, mida lapsevanemad kasutavad info saamiseks

Varasemalt on leitud (Mürk, 2003), et lapsevanemad pöördusid vanemluse kohta teabe saamiseks kõige enam vanemate poole, järgnesid meedia, tuttavad ja kool. Arvestades antud uurimuse tulemusi (Tabel 14) ja ülalmainitud uurimust, selgub, et 9 aasta jooksul on lapsevanemad hakanud info saamiseks rohkem kasutama meediat, sealhulgas raamatuid ja ajalehti. Infoajastul on selline tulemus igati ootuspärane. Vähem on hakatud lapse kasvatamise kohta infot otsima vanematelt või muudelt sugulastelt. Seegi tulemus on ootuspärane, kuna harva elavad kolm põlvkonda koos. Kooli kui infoallikat vanemluse kohta on hakatud rohkem kasutama. Antud uurimusest selgus, et meediat, raamatuid ja ajalehti kasutatakse lapse kasvatamise ja hoidmise kohta info saamiseks kõige enam. Leitu on kooskõlas varasemate uurimistulemustega (Ventsel & Rand, 2003; What Grown-Ups Understand ..., 2000; Fuligni & Brooks-Gunn, 2002), mille kohaselt on raamatud, lehed ja meedia enim kasutatavad infoallikad.

Uurimistöö piirangud ja tekkinud küsimused

Uurimuse tulemusi ei saa suurele üldkogule üldistada, kuna tegemist oli väikese (68 lapsevanemat) valimiga, mis saadi ainult kahest Tartu lasteaiast. Tulemused võiks üldistada neile kahele Tartu lasteaiale, kus uurimus läbi viidi.

Töö autori jaoks oli huviäratav see, et 2012. aastal seostasid lapsevanemad lapse tulevikku pere hea majandusliku olukorraga. Seega võiks tulevikus välja selgitada, milline seos on pere majanduslikul olukorral ja lapse tulevikul lapsevanemate hinnangul. Lapsevanemate hinnangul. Lisaks sellele võiks uurida ka nooremate/vanemate laste emasid ja isasid.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kasutatud kirjandus

- Abraham, R., & Turner, N. (1999). *Mothers' Prenatal Activities Predict Adjustment to Pregnancy and Early Parenting*. Kõlastatud aadressil <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED430670.pdf>.
- Bornstein, M-H. (2001). Parenting: Science and Practice. *Parenting: Science and Practice, 1*, lk 1-4.
- Deave, T., Johnson, D., & Ingram, J. (2008). Transition to parenthood: the needs of parents in pregnancy and early parenthood. *BMC Pregnancy and Childbirth, 8*, 30. Kõlastatud aadressil <http://www.biomedcentral.com/1471-2393/8/30>.
- Demick, J. (2002). Stages of Parental Development. M-H. Bornstein (Toim), *Handbook of Parenting, Volume 3, Being and Becoming a Parent* (lk 389-413). United States of America: Lawrence Erlbaum Associates.
- Eggebeen, D-J., & Knoester, C. (2001). Does Fatherhood Matter for Men? *Journal of Marriage and Family, 63*, 2, lk 381-393.
- Elsters, A-B., Lamb, M-E., & Kimmerly, N. (1989). Perceptions of Parenthood Among Adolescent Fathers. *Pediatrics, 83*, 5, lk 758-765.
- Erikson, E-H. (1968). The Life Cycle: Epigenesis of Identity. *Identity: Youth and Crisis*. (lk 91-141). London: Faber and Faber.
- Fein, R-A. (1976). Men's Entrance to Parenthood. *The Family Coordinator, 25*, 4, lk 341-347.
- Fuligni, A-S., & Brooks-Gunn, J. (2002). Meeting the Challenges of New Parenthood: Responsibilities, Advice, and Perceptions. N.Halfon., K.Taaffe McLearn, M-A.Schuster (Toim), *Child Rearing in America* (lk 83-114). United States of America: Cambridge University Press.
- Gaunt, R. (2008). Maternal Gatekeeping: Antecedents and Consequences. *Journal of Family Issues, 29*, 3, lk 373-395.
- Harwood, K., McLean., N., & Durkin, K. (2007). First Time Mothers' Expectations of Parenthood: What Happens When Optimistic Expectations Are Not Matched by Later Experiences? *Developmental Psychology, 43*, 1-12.
- Hämäläinen, J.& Kraav, I (1993). *Perhepolitiikka ja vanhempien ulkoiset toimintaedellytykset Suomessa ja Virossa.Vertaileva tutkimus*. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisu E.Yhteiskuntatieteet 10.
- Hämäläinen, J., Kraav, I., & Raudik, V. (1994). *Perhekulttuurit ja vanhemmuus Suomessa*

- ja Virossa*. Kuopio: Kuopion ylioposton julkaisuja E.Yhteiskuntatieteet 16.
- Hirsjärvi, S., & Huttunen, J. (2005). Sissejuhatus kasvatusteadusse. *Kasvataja tegevus*. (lk 45-62). Tallinn: AS Medicina.
- Höfner, C., Schadler, C., & Richter, R. (2011). When Men Become Fathers: Men's Identity At The Transition To Parenthood. *Journal Of Comparative Family Studies*, 42, 5, lk 669-686.
- Kaimre, E. (2000). Millest lähtume laste kasvatamisel. I.Kraav (Toim), *Kodu Eesti ühiskonnas ja kultuuris*. (lk 5-10). Tartu: Perekasvatuse Instituut.
- Kalmus, V., & Vihalemm, T. (2004). Eesti siirdekultuuri väärtused. V.Kalmus, M.Lauristin, P. Pruulmann-Vengerfeldt (Toim), *Eesti elavik 21. sajandi algul*. (lk 31-39). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Koolieelse lasteasutuse seadus*. (2004). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/754369>.
- Kraav, I. (2003). Sissejuhatuses: vanemluse toetamisest ja vanemate koolitamisest Eestis. I.Kraav (Toim), *Kodukasvatus ja ühiskond* (lk 5-12). Tartu: Perekasvatuse Instituut.
- Kraav, I. (2003). Lapse heaolu ja lapsevanema ootused ühiskonnale. I.Kraav (Toim), *Kodukasvatus ja ühiskond* (lk 12-42). Tartu: Perekasvatuse Instituut.
- Krull, E. (2000). Õpilaste sotsiaalne, kõlbeline ja füüsiline areng. *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. (lk 134-173). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- McKim, M-K. (1987). Transition to What? New Parents' Problems in the First Year. *Family Relations*, 36, 1, lk 22-25.
- Miller, T. (2007). Is this what motherhood is all about. *Gender & Society*, 21, 3, lk 337-358.
- Mürk, R. (2003). Perekasvatuse aktuaalseid probleeme. I.Kraav (Toim), *Kodukasvatus ja ühiskond* (lk 35-42). Tartu: Perekasvatuse Instituut.
- Perekonnaseadus*. (2010). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603>.
- Pines, D. (1972). Pregnancy and motherhood: Interaction between fantasy and reality. *British Journal of Medical Psychology*, 45, 333-343.
- Premberg, A., Carlsson, G., Hellström, A-L., & Berg, M. (2010). First-time fathers' experiences of childbirth – A phenomenological study. Külastatud 29. aprillil, 2011, aadressil <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.utlib.ee/science/article/pii/S0266613810001452>.
- Riedmann, G-L. (2008). *Preparation for Parenthood*. Külastatud aadressil http://www.glowm.com/?p=glowm.cml/section_view&articleid=110#5441.

- Reinomägi, A. (2007). *Lasterikaste perede toimetulek ja vajadused*. Külastatud aadressil http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V21jaanded/Publikatsioonid/2007/7_2007_lasterikkad_pered.pdf.
- Rossi, A-S. (1968). Transition to Parenthood. *Journal of Marriage and Family*, 30, 1, lk 26-39.
- Rubin, R. (1984). *Maternal identity and maternal experience*. New York: Springer.
- Russ, A. (2003). Kaasaegne isa. I.Kraav (Toim), *Kodukasvatus ja ühiskond* (lk 106-112). Tartu: Perekasvatuse Instituut.
- Russel, A., & Russel, G. (1982). Mother, father, and child beliefs about child development. *The Journal of Psychology*, 110, lk 297-306.
- Sotsiaalministeerium. (2008). *Laste kaasatus ja vanemaharidus Eesti ühiskonnas*. Külastatud aadressil: http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/RISC_20eriaaruanne_Pere__20ja_lapsed_2008_L6plik_28.05_1_.pdf.
- Thompson, L., & Walker, A-J. (1989). Gender in Families: Women and Men in Marriage, Work, and Parenthood. *Journal of Marriage and Family*, 51, 4, lk 845-871.
- Tulviste, T., & Ahtonen, M. (2007). Child-Rearing Values of Estonian and Finnish Mothers and Fathers. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 38, 137, lk 137-155.
- Uljas, J., Reisspass, R., Rumberg, T., & Gontšarova, D. (2003). Isa roll perekonnas. I.Kraav (Toim), *Kodukasvatus ja ühiskond* (lk 89-106). Tartu: Perekasvatuse Instituut.
- Ventsel, H., & Rand, A. (2003). Lastega perede arvamus perekoolituse vajalikkusest ja selle vormist Pärnumaal. I.Kraav (Toim), *Kodukasvatus ja ühiskond* (lk 77-89). Tartu: Perekasvatuse Instituut.
- What Grown-Ups Understand about Child Development: A National Benchmark Survey. Comprehensive Report*. (2000). Külastatud aadressil <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED448909.pdf>.
- Woodworth, S., Belsky, J., & Crnic, K. (1996). The Determinants of Fathering During the Child's Second and Third Years of Life: A Developmental Analysis. *Journal of Marriage and Family*, 58, 3, lk 679-692.

Lisa 1

Lugupeetud lapsevanem!

Lapsevanemana olete kindlasti täheldanud, kuipalju Teie elus ja Teis endas on pärast lapse sündi muutunud. Samas tajub igäüks siiski vanemlust erinevalt. Oleme tegemas uurimust lapsevanemaks saamisest tulenevate kogemuste, aga ka vanemlusega seotud mõtete ja tunnete kohta. Küsitlus on anonüümne.

Palun vastake küsimustele oma arvamuse või kogemuse kohaselt, märkides Teie jaoks sobilikud vastused ringiga või selleks ettenähtud joonele.

Küsimuste korral saate kontakteeruda:

Telefon: 58 099 945

E-mail: k.tampel@gmail.com

Ette tänades,
Kristina Kallas

TAUSTANDMED

1. **Teie sugu** mees naine

2. **Teie kõrgeim lõpetatud haridus?**

algharidus

põhiharidus

keskharidus

kutseharidus

keskeriharidus

kõrgharidus

muu, kirjutage _____

KÜSIMUSED VANEMLUSE KOHTA

Kui oluliseks peate oma elus alljärgnevaid?

	eriti oluline	üsna oluline	mingil määral	üsna vähene	üldse mitte
pereliikmete tervis	5	4	3	2	1
pere majanduslik heaolu	5	4	3	2	1
hea peresisene kliima	5	4	3	2	1

tõeline sõprus	5	4	3	2	1
kogu perega koos olemine	5	4	3	2	1
abikaasa/elukaaslasega kahekesi olemine	5	4	3	2	1
lapse/laste hetke heaolu	5	4	3	2	1
lapse/laste tulevik	5	4	3	2	1
rahuldav seksuaalelu	5	4	3	2	1
harrastused	5	4	3	2	1
isiklik elamispind	5	4	3	2	1
positsioon ühiskonnas	5	4	3	2	1
huvitav töö	5	4	3	2	1
oma auto	5	4	3	2	1
enesetäiendamine	5	4	3	2	1
oma füüsilise vormi säilitamine	5	4	3	2	1
teadmine maailmas toimuvast	5	4	3	2	1
vägivalla vähendamine maailmas	5	4	3	2	1
Meelerahu	5	4	3	2	1
looduse puhtus	5	4	3	2	1
rahvuslik kultuuripärand	5	4	3	2	1

Kuidas on laps/lapsed mõjutanud Teie elu?

	eriti palju	üsna palju	mingil määral	üsna vähe	üldse mitte
elu on muutunud rikkamaks ja mõttekamaks	5	4	3	2	1
elu on stabiliseerunud	5	4	3	2	1
elu on muutunud igavamaks	5	4	3	2	1
laps on muutnud mind kannatlikumaks	5	4	3	2	1

laps on aidanud mul iseendaga toime tulla	5	4	3	2	1
laps on pannud mind elu paremini mõistma	5	4	3	2	1
laps on lisanud turvatunnet	5	4	3	2	1
laps on suurendanud vastutus- ja kohusetunnet	5	4	3	2	1
laps on toonud kodustesse jutuajamistesse sügavama mõtte	5	4	3	2	1
laps on vähendanud sidemeid välismaailmaga(suhted sõpradega vms)	5	4	3	2	1
abikaasa/elukaaslane on hakanud minust rohkem lugu pidama	5	4	3	2	1
laps on halvendanud minu suhteid abikaasa/elukaaslasega	5	4	3	2	1
laps on muutnud arusaamist sellest, mis on elus tähtis	5	4	3	2	1
laps on raskendanud minu plaanide teostamist	5	4	3	2	1
laps on meid abikaasa/elukaaslasega teineteisele lähendanud	5	4	3	2	1
laps on pannud mind tundma naiselikuma/mehelikumana	5	4	3	2	1
elu kodus on muutunud rahutumaks ja närvilisemaks	5	4	3	2	1
tunnen end pärast lapse sündi üksikuna	5	4	3	2	1
laps tekitab minus ebakindlust ja ahistust	5	4	3	2	1
laps on tekitanud tunde, et noorus on kadunud	5	4	3	2	1
lapsevanemaks olemine on pannud mind tundma tähtsa ja lugupeetuna	5	4	3	2	1

sõbrad ja sugulased peavad minust nüüd, kus olen ema/isa, rohkem lugu	5	4	3	2	1
--	---	---	---	---	---

Mis on olulisim, mis pärast lapse sündi on muutunud?

Mis on pärast lapse sündi muutunud teis endas, Teie suhtumises maailma ja kaasinimestesse?

Kui tähtsaks peate alljärgnevaid oma lapse jaoks koolieelsetel aastatel?

	väga tähtis	üsna tähtis	vähe- tähtis	üldse mitte tähtis
usaldav suhe vanematega	4	3	2	1
sõnakuulelikkus vanemate suhtes	4	3	2	1
mitmekülgsed teadmised erinevatest valdkondadest	4	3	2	1
muusika- ja kunstialased harrastused(joonistamine, laulmine)	4	3	2	1
sportlik tegevus ja liikumine	4	3	2	1
head sõbrad	4	3	2	1
lapsepõlve nautimine	4	3	2	1
kokkupuude loodusega, looduses liikumine	4	3	2	1
rikkalik kujutlusvõime	4	3	2	1
viisakus ja heade kommete õppimine	4	3	2	1
korra ja puhtuse tähtsaks pidamine	4	3	2	1
oma suguvõsa tundmine ja lähedased suhted sugulastega	4	3	2	1
tutvumine on rahvuse kommete ja minevikuga	4	3	2	1
aineline heaolu(hea toit, mugav eluase jne)	4	3	2	1
hea füüsiline seisund	4	3	2	1
tööharjumuse kujunemine	4	3	2	1

Mil määral on järgnevad Teile lapse hoidmisel ja kasvatamisel raskusi valmistanud?

	eriti palju	üsna palju	mingil määral	üsna vähel	üldse mitte
laps mängib liiga kärarikkaid mängu	5	4	3	2	1
laps nõuab liiga palju tähelepanu	5	4	3	2	1
laps ei hoolitse oma asjade eest	5	4	3	2	1
lapse magamaminek ja ülestõusmine	5	4	3	2	1
lapse söö(t)mine	5	4	3	2	1
laps on sõnakuulmatu ja jonnakas	5	4	3	2	1
laps tülitseb teiste lastega	5	4	3	2	1
lapsel on probleeme kuivaks jäämisega	5	4	3	2	1
lapsel on hirne	5	4	3	2	1
lapse haigused	5	4	3	2	1
lapse aeglane areng	5	4	3	2	1
abitus lapsega tegelemisel	5	4	3	2	1
ebakindlus ja teadmiste vajakajäämine lapse kasvatamisel	5	4	3	2	1
lapsel on raske seltsida teiste lastega	5	4	3	2	1
lapsel on raske olla vanematest lahus	5	4	3	2	1

Kui sageli karistate oma last järgmisel viisil?

	väga sageli	sageli	vahete- vahel	harva	mitte kunagi
noomimine ja pahandamine	5	4	3	2	1
meeldiva asja keelamine	5	4	3	2	1
isoleerimine, koduarest	5	4	3	2	1
tutistamine, näpistamine, laksu andmine	5	4	3	2	1
Vits	5	4	3	2	1

Kui sageli osutate lapsele oma rahulolu ja heakskiitu järgmisel viisil?

	väga sageli	sageli	vahete- vahel	harva	mitte kunagi
lapse kiitmine	5	4	3	2	1
füüsilise helluse osutamine(kallistamine jms)	5	4	3	2	1

uue asja ostmine	5	4	3	2	1
lapse viimine talle meeldivasse paika	5	4	3	2	1
lisaaja pühendamine lapsele	5	4	3	2	1
maiustuste vms ostmine	5	4	3	2	1
luba lapsel õhtul kauemaks üles jääda	5	4	3	2	1

Kui sageli Teile tundub, et vajaksite mõnikord abi lastekasvatuses esinevate raskustega toimetulekul?

väga sageli	5
sageli	4
vahete-vahel	3
harva	2
mitte kunagi	1

Kui palju olete saanud teadmisi lapsevanemaks olemisest järgmistest allikatest?

	eriti palju	üsna palju	teatud määral	peaaegu mitte
oma või abikaasa/elukaaslase vanemad	4	3	2	1
muud sugulased	4	3	2	1
sõbrad ja tuttavad	4	3	2	1
raamatud, lehed	4	3	2	1
raadio, televisioon, Internet	4	3	2	1
Kool	4	3	2	1

TÄNAN VASTAMAST!

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristina Kallas(sünnikuupäev: 21.03.1990)

- annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose "Sõimerühma laste vanemate lapsevanemaks kujunemise kogemused", mille juhendaja on Inger Kraav
- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
- kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 20.05.2013